

nézőponthoz való ragaszkodás a sajátossága annak a felfogásnak, amelyet KUTI Ferenc a civil kontroll egyik feltételének tart. HIMMER Péter megállapítása szerint „...elengedhetetlen, hogy a katona rendkívül komoly intellektualitással, társadalmi ítélőképességgel bírjon; ismerje a múlt tanulságait, a maga korának törekvéseit, társadalmi tendenciáit; képes legyen felmérni cselekvése jelenkori hatásait.” Ezekben a kijelentésekben a WOODWARD által szorgalmazott hozzáállás és felelősségérzet is megjelenik.

Az illusztrációképpen érintett vélemények alapján látható, hogy a hazai szakirodalom előtt nem ismeretlenek a Rachel WOODWARD által felvetett problémák, ill. a biztonság és katonai védelem kapcsolatának átrendeződésére vonatkozó ismeretek bővítése kevésbé jár együtt a militarizmus hangsúlyozásával.

TAKÁCS GYULA

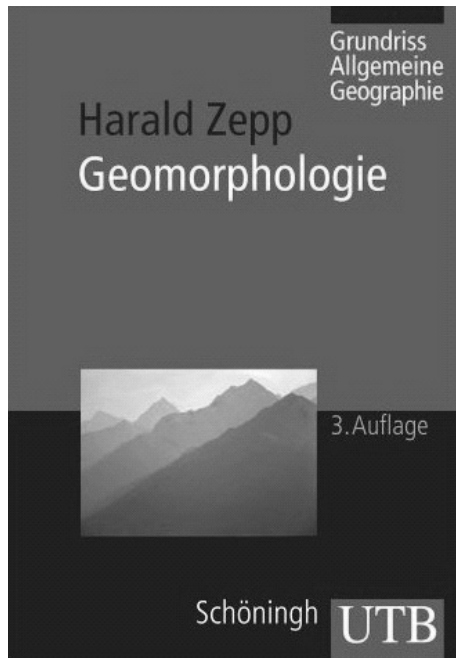
Zepp, H.: Geomorphologie – Eine Einführung. (Bevezetés a geomorfológiába) – Grundriss Allgemeine Geographie, Schöningh UTB, Paderborn, 2004. 354 p.

„Az általános földrajz alapjai” nevet viselő német földrajzi szakkönyv-sorozatban több kötet is megjelent már (pl. a Gazdaságföldrajz, a Bevezetés az antropológia- és humángeográfiába, valamint a Városföldrajz és a Népességföldrajz). A tárgyalt könyv írója Harald ZEPP, a bochumi Ruhr Egyetem Természetföldrajz és Alkalmazott Természetföldrajz Tanszékének

vezetője. Kutatási témái a geoökológia, a folyógeomorfológia, a tájökológia, és a talajvízháztartás főként Németország és Kína területén. (Legfrissebb, 2007-ben megjelent könyve a „Németország ökológiailag problémás területei” címet viseli.)

A „Bevezetés a geomorfológiába” c. könyv 14 fejezetből, és számos alfejezetből áll. Közülük néhány rövid, áttekintő jellegű, ábrákkal és fotókkal illusztrált fejezet is található, amelyben a szerző kémiai képletekkel, egyenletekkel igyekszik a komplex összefüggések szemléltetésére.

Az első négy fejezet általánosságban mutatja be Földünk természeti folyamatait. A következő hatban (5–10. fejezet) a különböző folyamatokat és formákat nagyobb terjedelemben tárgyalja, aminek révén rendszerezett áttekintést ad a földfelszíni formákról és megmagyarázza keletkezésük okait és folyamatát, emellett számos ábrával, fotóval és példával teszi érthetővé a természetföldrajzi alapfogalmakat. Ezt követik a mállás folyamatának és a mállással

kialakult domborzati formáknak a bemutatása, majd a felszínfejlődés klímafüggő sajátosságairól (11. fejezet), a szerkezettől és közettől függő formák létrejöttéről (12. fejezet), majd a tengerpartok formáiról (13. fejezet) olvashatunk. Az utolsó fejezet Közép-Európa domborzatának kialakulását tárgyalja.

A könyv egyes fejezeteinek tartalmával kapcsolatban viszont idekívánczok néhány kritikai megjegyzés. Az első fejezetet a szerző az Északi-tenger Wangerooge szigetéről készült fotóval indítja, a következő oldalra pedig egy geomorfológiai térképet szúr be. Ennek magyarázata az lehet, hogy ZEPPEL vezetésével már hosszabb ideje ennek a szigetnek a parterózióját és strandfejlődését kutatták (ill. kutatják) a bochumi egyetemen. Am ez a kép-, ill. ábraelhelyezést mégsem nem találom jó megoldásnak, mivel nem kötődik a fejezet tartalmához, vagyis a geomorfológia tárgykörének általános leírásához. Inkább a 14. fejezetben lett volna a helyük, ahol ZEPPEL a Watt-tenger sajátos rendszerének fejlődését magyarázza.

A könyv második fejezetében nagyon impozáns módon történt a lemeztektonika folyamatának bemutatása és ábrázolása. Viszont a kutatók felsorolását kiegészíteném olyan nevekkel, mint AMPFERER (magmaáramlás, termikus konvekció), SUESS (*drift*); HOLMES (*rift*); DIETZ-HESS (*sea floor spreading*); VINE-MATTHEWS (paleomágneses adatértelmezés); MORGAN (lemeztektonika). Miután nemcsak az 1980-as és 90-es évektől kezdtek foglalkozni e kérdésekkel, ezért a nagy elődök nevei, valamint az általuk megfogalmazott jelenségek nem szoríthatók a háttérbe, mivel a legtöbb földtudomány számára az egyik legfontosabb kiindulási alapot jelenti. ZEPPEL csupán egyetlen kitérőt tesz, amikor utal Alfred WEGENER kontinensvándorlási elméletére, pontosabban a Pangea szétesésének rövid jellemzésére.

A harmadik fejezetbe – a földtörténet ott szereplő igen egyszerű áttekintő táblázata helyett – egy sokkal részletesebb kortáblát illett volna betenni, bár a következőkben a szerző szemléletes ábrákkal magyarázza az üledékes, a vulkáni és a metamorf kőzetek kialakulását.

A DAVIS ciklustanárt bemutató 4.2. alfejezetből nagyon hiányolom PENCK geomorfológiai analízisének említését, amelyet a Fichtel- és a Harz hegységek példáján dolgozott ki. Innen nemcsak ez a klasszikus felszínfejlődési elmélet maradt ki, hanem a számos klimatikus és poligenetikus komplex elmélet is. A 4.3. alfejezetben ugyanis a szerző már STRAHLER exponenciális felszínfejlődési modelljét taglalja (közvetlenül DAVIS után!).

A geomorfológusok érdeklődését jogosan keltheti fel a könyv 6. fejezetének első két alpontja, amely a lejtőstabilitást, a lejtőformákat, valamint a különböző anyagok lepusztulásának sajátosságait tárgyalja. A csuszamlásveszély napjainkban igen komoly veszélyforrás, s a csuszamlások okozta pusztítások az ilyen területek fokozódó beépítése miatt egyre nagyobbak. Ezt a veszélyforrást a szerző több ábrán is igen tetszetősen szemlélteti.

A 7. fejezet a könyv legjobban kidolgozott része, és a leghosszabb is egyben. Az itt látható számos ábra és modell rögtön elárulja, a szerző egyik fő kutatási területéről olvashatunk. A fejezet eleje a környezeti katasztrófaként értelmezhető árvizekről szól, ami a téma időszerűségére utal. Kissé töményé teszi viszont a tartalmat, hogy egyetlen alfejezetben több mint 20 tématerületről ír (a hidrológiai alapoktól kezdve az eróziós formákon át egészen a tektonikus völgyfejlődésig).

A klímának a felszín kialakulásában játszott szerepéről szóló 11. fejezetbe a szerző egy áttekintő térképet és magyarázót szúrt be, ami nem más, mint HAGENDORN és POSER 1974-es ábrája KUGLER átdolgozásában. Ez az ábra azonban a klímaváltozás (ingadozás) miatt kissé elavult. A térkép korszerűsített változatát kellett volna elkészíteni, amire szerzőnek lehetősége nyílt volna az azóta rendelkezésre álló újabb és rendszeres adatok alapján.

A könyvből kiviláglik, hogy szerzője olyan új szemléletű és átfogó munkát kívánt az asztalra tenni, amely figyelembe veszi a földrajztudomány folyamatos fejlődését. Ehhez

nagy segítségére volt Paul Busch könyve, amelyből a völgy-, a karszt- és a tengerparti formákra vonatkozó, továbbá a fagy által formált területekhez kapcsolódóan bőven idézhetett. (A szó szerinti idézetek viszont egy tankönyv esetében zavarók!)

Megjegyzendő az is, hogy korábban a szerző a tanulmányai alatt ugyanis a geológia mellett kötelezte el magát, ezért nem tudta néhány fejezetben az alapoktól kiindulva egymásra építve leírni ismereteit. A német egyetemeken jellemző is ez a hiányosság. Ezért ZEPF könyvéből elsősorban az endogén folyamatokra és a földtani szerkezetre vonatkozó tudásanyagot képes elsajátítani az olvasó. A könyv a geomorfológiai alapanyagot tradicionális módon adja közre, viszont a korábbi gyakorlathoz képest nagyobb súlyt fektet a recens folyamatokra. Szintén megemlítendő, hogy minden fejezet végén szerepelnek az egyes geomorfológiai folyamatok kutatóinak főbb munkái rövid összefoglalással, ill. címszavakkal. Ez jó ötlet, mert elősegíti az olvasó tájékozódását, hiszen ezekből megtudhatja, miféle irodalmakhoz férhet hozzá az adott témában. A műhöz tartozó bőséges irodalom azt bizonyítja, hogy a szerző hatalmas szakirodalmi anyagot használt fel átfogó szemléletű könyve megírásakor. A könyv legvégén szereplő szakszólista a gyors áttekinthetőséget szolgálja.

A *Geomorphologie – Eine Einführung* Németországban kiadása óta olyan szakmai alapmű, amely nagyban segíti a geomorfológia megértését az alapképzésben részt vevő egyetemisták számára. Emellett azok is haszonnal forgathatják, akik a geomorfológiában kevésbé jártasak. A könyv lényegében egy „geomorfológiai utikalauz”, amely kevés szöveggel sokat árul el a geomorfológia tudományáról. Ennek viszont az egyetemi hallgatók esetében megfelelő szakmai szemlélettel és aktív terepmunkával is kell párosulnia.

Mivel Magyarországon még nem jelent meg ennyire szemléltető jellegű geomorfológiai szakkönyv, ezért elengedhetetlennek tartom, hogy a magyar geográfus és földrajztanár szakos hallgatók megismerjék a művet. Erre azért is jó lehetőség nyílik, mert a német szaknyelv könnyű elsajátítása érdekében a szerkesztők a szövegben vastag betűvel kiemelték a szakszavakat. A fentiekén túl ZEPF könyve hozzájárul ahhoz, hogy európai szinten is jobban megismerjék a német geomorfológia újabb eredményeit.

GÖRCS NOÉMI LÍVIA

Vidéki Imre (szerk.): Fejezetek ipar- és közlekedésföldrajzból. – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2008. 312 old.

A hazai gazdaságföldrajzi szakirodalom ismét egy újabb kötettel gazdagodott. A közelmúltban jelent meg ugyanis a VIDÉKI Imre által szerkesztett „Fejezetek ipar- és közlekedésföldrajzból” c. könyv, pontosabban tankönyv, mivel tartalma elsősorban egyetemi hallgatók képzését szolgáló felsőoktatási előadás-anyagokból áll. A kötet megjelenését azért is üdvözlünk kell – akkor is, ha nem vállalkozik a világ iparának és közlekedésének teljes körű áttekintésére –, mert részben hasonló jellegű ismereteket tartalmazó munka legutóbb 1978-ban látott napvilágot BERNÁT Tivadar szerkesztésében „Általános gazdaságföldrajz” címen. Azóta, bár jelentek meg a gazdaságföldrajz témakörét érintő könyvfejezetek, ám azok nem tértek ki az ipar egyes ágazatainak (pl. vas- és acélgyártás, gépipar) tárgyalására globális szinten. Nagyra értékelendő ez az alkotás, mert napjainkban rendkívül nehéz a Föld iparáról és az abban zajló főbb tendenciákról hiteles és átfogó képet adni. Ez a gond már a kisebb területi egységek szintjén is jelentkezik, így minél nagyobb területre vonatkozóan kísérlünk meg iparfejlődési tendenciákat bemutatni, annál nehezebb lesz a feladat.